

REPERE ETICE ȘI DEONTOLOGICE ÎN EDUCAȚIA COPIILOR SUPRADOTAȚI

*NINA SACALIUC, conferențiar universitar, doctor,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Moldova*

Annotation: *The article dealt with current issues of education of intellectually gifted children. The author gives answer to the questions: Who is gifted? What is Giftedness? The answers to these questions are given by the positions pedagogical, psychological, social, biological. The focus is on the nature gifted are exposed briefly early characteristics of giftedness.*

Keywords: *giftedness, gifted child, exceptional, wonder-child, individual capacity.*

Psihopedagogia specială include în categoria copiilor cu cerințe educaționale speciale, alături de cei cu dizabilități și supradotații. Supradotarea primește numeroase semnificații și definiții, în funcție de mai multe sisteme de referință.

„Copil supradotat” (engl. *Gifted children*) – copil cu structuri intelectuale și cu aptitudini remarcabile în toate domeniile.

Noțiunea „supradotat” este un concept multidimensional. Performanțele înalte sau excepționale ale copiilor supradotați rezultă din interacțiunea fericită dintre capacitățile lor individuale și mediul lor de existență.

Există o multitudine de termeni care, deși au sensuri distincte, sunt folosiți ca sinonime nu numai în vorbirea curentă, ci și în literatura psihopedagogică. Astfel, cuvintele „bun la învățătură”, „talentat”, „capabil de performanțe” sau „dotat”, „supradotat”, „precoce”, „excepțional”, „copil minune” semnifică de multe ori aceeași categorie de indivizi, fără a se opera diferențele de nivel și tip ale aptitudinilor la care se face referire, cel mai frecvent întâlnit fiind acela de „talentat”.

Conceptul de talent, identificat ca nivel superior de dezvoltare al aptitudinilor este definit de către P. Popescu-Neveanu ca fiind „ansamblul dispozițiilor funcționale ereditare și al sistemelor operaționale dobândite, ce mijlocesc performanțe deosebite și realizări originale în activitate” [2].

Deci, este supradotat acel copil căruia inteligența sa superioară îi va da posibilitate de a fi deosebit de eficace în orice domeniu de activitate, adică copilul înzestrat intelectual.

De pe pozițiile psihologice vom examina termenul „copil supradotat”, adică de pe pozițiile ultimului nivel. Să înțelegem copiii care se deosebesc de timpuriu de semenii săi prin dezvoltarea intelectuală înaltă, care este o consecință atât a predispozițiilor native, cât și cea a condițiilor favorabile de educație.

Incluzând în conținutul noțiunii „copil supradotat” caracteristica „dezvoltarea intelectuală înaltă” este necesar să ne descurcăm în sensul acestuia. Ce înseamnă înaltă? Vom recurge la nivelul diferitor copii la nivelul aceleiași vârste. Nivelul înalt se apreciază, referindu-ne la norma de vârstă, iar aceasta-i un orientativ (nivelul mediu al vârstei date).

Cea mai completă definiție a supradotării este cea reprezentată în Raportul Morland. Ea a fost enunțată în următorii termeni.

Sunt supradotați acei copii, identificați de persoane profesional calificate și care, în virtutea obligațiilor lor deosebite, sunt capabili de performanțe ridicate. Aceștia sunt copii care au nevoie de programe de educație diferențiată și/sau servicii care în mod normal nu pot fi asigurate de școlile obișnuite, pentru ca aceștia să-și poată aduce contribuția lor pentru sine și societate. Copiii capabili de performanțe înalte sunt cei care demonstrează achiziții și/sau abilități potențiale în unul sau mai multe din următoarele domenii:

- abilități intelectuale generale;
- aptitudini academice specifice;
- gândire creativă sau productivă;
- abilități de lider;
- abilități psihomotorii.

Gherguț Alois a realizat un sumar al particularităților personalității creative, în următoarea ordine [1]:

- Sensibilitatea la problemă;
- Nonconformismul;

- Originalitatea;
- Independența;
- Judecarea, folosirea;
- Toleranța indefinitului;
- Deschiderea provenită din experiență;
- Imaginația;
- Capacitatea de observație, percepția creativă;
- Curiozitatea;
- Flexibilitatea;
- Intuiția, extragerea concluziilor fără informații suficiente;
- mare forță de muncă și perseverență;
- Informarea;
- Nivel înalt de aspirații;
- Inteligență verbală;
- Fluență.

Autorul menționează că „sensibilitatea în fața problemei și nonconformismul se găsesc în vârful listei și că fără identificarea celor două nu se poate vorbi despre supradotare”.

Investigatorii în domeniu au subliniat faptul că, în perspectivă, copiii etichetați cu un IQ ridicat vor avea parte de probleme de adaptare din punct de vedere emoțional și social. Acest lucru este lesne de înțeles, deoarece persoanele cu minți excepțional de luminoase sunt prea inteligente pentru a fi înțelese de persoanele obișnuite cu care contactează și astfel, este foarte dificil ca ei să-și găsească tovarăși agreabili.

Așadar, putem conchide, că există doar o singură cale de a depăși aceste dificultăți și de a ajuta copiii excepționali să dezvoltăm la ei o personalitate de excepție, astfel încât, în momentul în care ating maturitatea, să devină oameni de mare succes atât intelectual, cât și social.

Dezvoltarea personalității este un proces individual complex, care necesită mari eforturi și multiple interacțiuni între copiii supradotați și mediul lor înconjurător – părinți, mentori, profesori, educatori, prieteni, atitudini sociale, etc. Este dificil să se solicite educatorilor să furnizeze toate întrebările necesare pentru formarea unei individualități ca personalitate holistică. Dar de tins spre realizarea acestui fapt trebuie.

Copiii supradotați resimt o presiune socială, manifestată prin probleme emoționale și/sau de adaptare, cauzate de diferențe dintre vârsta cronologică și cea mentală înalt abilitat versus dezvoltarea emoțională, cognitivă, socială a celorlalți covârșnici.

Atât familia, cât și instituțiile sociale sunt chemate să asigure un climat afectiv favorabil dezvoltării acestuia, pornind de la înțelegerea și acceptarea situației de excepționalitate și, în același timp, a situației, totuși, de copil cu toate înclinațiile ce rezultă din această stare, în privința dezvoltării anatomo-fiziologice și psihologice.

Lipsa de afecțiune din partea părinților și pedagogilor determină de multe ori nepriceperea acestora de a stabili raportul corespunzător între ei și copil, poate duce la obținerea unor rezultate slabe în activitatea școlară. Sunt dese cazurile când lipsa unui mediu prielnic dezvoltării copilului supradotat duce la apariția unor conflicte între acesta și părinți

sau între el și educatori, determinându-l să-și desfășoare activitatea într-un alt mediu decât familia sau grupul său, într-un mediu în care are sau i se pare că are mai multe posibilități de realizare. Copilul are nevoie de multă atenție și susținere din partea celor mai apropiați.

Familia nu trebuie să le creeze un mediu artificial de educație acestor copii, în așa fel, încât să fie scutiți de greutățile inerente ivite în cadrul colectivului familial sau social, de gestul amar al insucceselor care ar putea apărea în activitatea lor. Părinții și educatorii trebuie să se ocupe de formarea și dezvoltarea unor relații de prietenie, de respect și ajutor reciproc cu alți copii, relații, care să le ușureze procesul de integrare în colectivele respective.

Deci, familia și grădinița/școala au datoria de a crea condiții optime de dezvoltare a acestor copii, preocupându-se de regimul lor de muncă, de dozarea eforturilor pentru a fi evitată apariția oboselei, a surmenajului.

Ajutorul părinților, al cadrelor didactice nu trebuie să ducă la înlăturarea efortului, ci la crearea condițiilor ca el să se poată autodepăși prin autosolicitarea permanentă prin activitate creatoare care să ducă etapă cu etapă la obținerea unor rezultate din ce în ce mai bune [3].

Sunt cazuri când părinții normal înzestrați ai unui copil superior dotat nu sunt pregătiți pentru a-i înțelege sau, și mai grav, nu vor să accepte aceste raporturi, declanșându-se astfel situații conflictuale, care pot lăsa urme adânci în sufletul său.

Un asemenea copil cu sensibilitate crescută are nevoie de securitate afectivă, de încurajare a acțiunilor sale, de stimulare continuă a spiritului său iscoditor, a gândirii sale creatoare. Părinții și educatorii sunt obligați să răspundă corect și sincer la întrebările acestora, iar atunci când întrebările și preocupările lor ne depășesc, trebuie găsite căile pentru obținerea răspunsurilor corecte.

Copilul superior dotat nu trebuie să fie izolat, chiar dacă lucrează singur. El trebuie deprins să-și exprime gândurile fără a avea tendințe dominante. Activitatea educatorilor trebuie ferită de uniformitate, de șablon, de monotonie. Ea trebuie să fie mobilă, variată și să conducă la rezolvarea unor situații originale.

Formele speciale de educare a copiilor supradotați trebuie folosite astfel, încât să nu-i izoleze de colectiv, să nu facă din ei niște inadaptați socialmente.

Atitudinea subiectivă a părinților, exagerarea micilor succese obținute și sublinierea stărilor de excepționalitate care-i situează deasupra copiilor de aceeași vârstă fac să apară manifestări de individualități și egoism care duc la alterarea personalității. Gruparea sau chiar separarea copiilor supradotați de sămașii lor ridică serioase probleme de ordin emoțional.

Aici ajungem însă la un alt punct crucial al educării copiilor supradotați. Oare orice educator este în același timp și potrivit pentru a se ocupa în mod competent de copiii supradotați? Acești copii au nevoie de educatori care posedă, pe lângă cunoștințe de specialitate la nivelul cuvenit, și o pregătire socio-psihopedagogică temeinică pentru sarcina deosebit de prețioasă pe care o au de îndeplinit. Acest lucru este inevitabil, căci copiii excepționali înzestrați depășesc cu mult nivelul sămașilor lor „obișnuiți” atât în extinderea cunoștințelor, cât, mai ales, în ritmul foarte alert de asimilare a noi informații, a noi procedee de muncă și astfel pot pune educatorii mereu în situații neprevăzute.

Accelerarea solicită adoptarea unui program educativ care să conducă la intensificarea ritmului de promovare dintr-o treaptă inferioară în alta superioară, în timp ce îmbogățirea –

deverificarea presupune adoptarea unui program educativ mai complex în comparație cu cel destinat copiilor obișnuiți.

Un studiu efectuat de B. E. Myers și E.T. Torrance (1961) susțin că lucrând cu copiii supradotați, pedagogii trebuie să aplice conștiincios, sistematic și rezonabil următoarele principii:

- Să trateze orice întrebare pusă de copii cu respect;
- Să trateze ideile imaginative ale copiilor cu respect;
- Să arate mereu copiilor că ideile emise de ei sunt valoroase;
- Din când în când să dea copiilor „exerciții practice”;
- La apreciere să țină seama de cauzele și de efectele produse de succes sau insucces.

Conducerea lui eficientă presupune mai mult ca oricând o consecință afectivă dintre pedagog și copil.

De reținut: copilul trebuie să fie ajutat și în acele direcții pentru care nu manifestă înzestrare specială aceasta pentru a se crea „autentice puncte de contact” cu cei de aceeași vârstă, dar fără aptitudini deosebite. Să nu uităm nici o clipă că și acești copii deosebit de înzestrați, ajungând maturi, își vor desfășura activitatea alături de oameni normal înzestrați pe colaborarea cărora se vor baza.

În activitatea cu supradotații (dar nu numai), este recomandabil pentru profesori/educatori ajustarea unui comportament etic și deontologic astfel încât să fie capabil în comunicarea cu supradotații să își recunoască slăbiciunile propriului sistem și să poată accepta cu ușurință eventualele intervenții corective; comunicarea activă va fi în permanent încurajată, iar ideile copiilor vor fi interpretate într-o perspectivă favorabilă.

Astfel, normele deontologice trebuie să fie parte componentă a antrenamentului specific pentru pedagogii care lucrează cu copiii supradotați și talentați.

Referințe bibliografice:

1. GHERGUȚ, Alois. *Sinteze de psihopedagogie specială*. Iași: Polirom, 2005. 254 p. ISBN: 973-46-0397-3
2. POPESCU-NEVEANU, Paul. *Dicționar de psihologie*. București: Albatros, 1978. 783 p. ISBN 911-a-0-z
3. SACALIUC, Nina, COJOCARU, Victoria. *Fundamente pentru o știință a educației copiilor de vârstă preșcolară*. Chișinău: Cartea Moldovei, 2012. 332 p. ISBN 9975-60-185-5